

уявлення про цінності. Кожна людина – свідомо чи несвідомо – формує свою, індивідуальну ієрархію цінностей. Залежно від умов, місця й часу, конкретної життєвої ситуації особиста ієрархія цінностей може змінюватися, іноді кардинально на протилежну. Визначення ціннісного ставлення особистості до свого фізичного стану та розвитку, фізичного вдосконалення характеризує її погляди, ідеали та принципи. В узагальненому визначенні ціннісне ставлення – це прояв уяви, вибіркового прояву зусиль волі, уваги, інтелекту, мотивації, потреби, моральності, свідомості людини, спрямованих на оцінювання сутності властивостей матеріальних об'єктів і духовних явищ у свідомості особистості, характеризуючи їх значення для людини.

Сформованість ціннісного ставлення особистості до фізичного стану і розвитку, фізичного вдосконалення, олімпійських ідеалів доцільно визначати рівнями цієї сформованості (низький, середній, високий) та частотою їх прояву (епізодично, часто, завжди). Людина вибудовує для себе ієрархію цінностей, розташовує на різних щаблях своєї ціннісної ієрархії різних людей, часто беручи за критерій їхню роль у реалізації своїх, особистих інтересів або інтересів сім'ї, колективу, соціальної групи, держави, суспільства, людства. Цінності є фундаментом формування ціннісних орієнтацій особистості – складових її структури. На основі ставлення до різних цінностей можна побудувати ієрархію ціннісних ставлень до здоров'я. Так, у дітей старшого дошкільного віку і школярів молодших класів формується дбайливе ставлення до власного здоров'я (Т. Андрющенко, 2007; О. Потужній, 2007). У підлітків воно перетворюється у позитивне ставлення до фізичної культури (Є. Столітенко, 2002). У старшокласників і студентів позитивне ставлення перетворюється на ціннісне ставлення (С. Путров, 2008; О. Соколенко, 2009) і далі у відповідальне ставлення до фізичного самовдосконалення та власного здоров'я (В. Тернопільська, 2003, А. Ільченко, 2010).

В. М. Оржеховська, М. Д. Зубалій, Л. В. Канішевська, В. І. Мудрік
СТАН ВИРІШЕННЯ ПРОБЛЕМИ ЗІ ЗДОРОВОГО СПОСОБУ ЖИТТЯ
ДІТЕЙ ТА МОЛОДІ В СИСТЕМІ НАПН УКРАЇНИ

Конституція України визнає життя і здоров'я людини найвищими соціальними цінностями. У 1991 р. в Україні набула чинності Конвенція ООН про права дитини. Виконання її умов, а також положень Всесвітньої декларації про забезпечення виживання, захисту і розвитку дітей вимагає від української держави, всього суспільства цілеспрямованих дій щодо створення сприятливих умов для життя дітей та молоді. Це тим більш важливо, що стан фізичного, психічного, соціального та духовного здоров'я дітей і молоді є інтегральним показником суспільного розвитку, дієвим чинником впливу на економічний, культурний, оборонний потенціал країни.

В системі НАПН України розробці зазначеної проблеми приділено значну увагу. Впродовж 1998-2010 рр. у підрозділах НАПН України розроблено: Концепцію формування позитивної мотивації на здоровий спосіб життя у дітей та молоді, яка затверджена МОН України (№ 605 від 21 липня 2004 р.); Концепцію освіти “рівний-рівному” щодо здорового способу життя серед

молоді України; Концепцію превентивного виховання дітей і молоді, яка затверджена Президією АПН України (протокол № 1-7/3-21 від 25. 02. 1998 р.).

На основі цих концепцій було видано навчально-методичні посібники для таких груп населення: соціальних і педагогічних працівників (“Збереження репродуктивного здоров’я неповнолітніх” [В.М.Оржеховська, Л.І.Габора]); батьків, класних керівників і вихователів шкіл-інтернатів (“Формування культури здоров’я дівчини-підлітка”. С.О.Свериденко.); працівників органів освіти, соціальних служб, викладачів (“Кроки до здоров’я”. Профілактика вживання неповнолітніми наркотичних речовин. [Т.Є.Федорченко]; “Формування у старшокласників здорового способу життя у сім’ї” [С.І.Жевага]); учителів та учнів гімназій (“Методичні розробки з основ наук, які спрямовані на формування потреби та навичок ведення здорового способу життя дітьми та молоддю” [В.М.Оржеховська, А.В.Плешаков, Л.І.Шкурат]); учнів шкіл-інтернатів (“Формування позитивного ставлення до власного здоров’я вихованців інтернатного типу як компоненту життєвої компетентності”. Керівник авторського колективу Л.В.Канішевська.); підлітків та юнацтва (посібник “Духовність і здоров’я”. [В.М.Оржеховська]); організаторів оздоровчої роботи з учнівською молоддю (“Тематична зміна в дитячому закладі оздоровлення і відпочинку”, “Майбутнє в твоїх руках: визнач свою позицію” [Т.Є.Федорченко, І.В.Голчій, С.В.Федорченко]; “Методичні розробки уроків з основ наук, які спрямовані на формування потреб та навичок ведення здорового способу життя дітьми та молоддю”. [В.М.Оржеховська, А. В.Плешаков]); учнів системи професійно-технічної освіти підготовлено навчальну програму, орієнтовний календарний план спецкурсу, методичні рекомендації і навчально-методичний посібник “Здоровий спосіб життя” [В.М.Оржеховська, О.О.Єжова]; початкові програми з фізичного виховання для студентів спеціальних медичних відділень, методичні рекомендації (“Науково-методичне обґрунтування різних форм фізичного виховання студентів”; “Організаційно-методичні засади вдосконалення фізичного виховання студентів” [І.В.Мудрік]), навчально-методичні посібники (“Шляхи вдосконалення змісту і фізичного виховання студентів” [І.В.Мудрік]; “Науково-організаційні шляхи вирішення проблем освітньої галузі з фізичного виховання” [В.І.Мудрік, І.В.Мудрік]; “Міжнародний спортивний рух студентів” [В.І.Мудрік]; “Спеціальні олімпіади” [В.І.Мудрік]; “Здоров’я, здоровий і оздоровчий спосіб життя студентів” [С.М.Канішевський, Р.Т.Раєвський] та ін.).

З 1995 по 2010 рр. за тематикою здорового способу життя захищено 8 кандидатських дисертацій: “Виховання у старшокласниць прагнення до здорового способу життя” (Г.І. Власюк, 1995 р.); “Формування здорового способу життя молодших школярів” (С.О. Свириденко, 1998 р.); “Формування ціннісних орієнтацій старших підлітків на здоровий спосіб життя” (С.І. Лапаєнко, 2000 р.); “Педагогічні основи виховання в юнаків 10-11 класів цінностей здорового способу життя” (С.А. Закопайло, 2003р.); “Виховання в учнів 8-9 класів здорового способу життя” (В.Ю. Кузьменко, 2003); “Формування здорового способу життя гімназистів 1-3 класів у навчально-виховному процесі” (І.В. Сущева, 2003 р.); “Формування умінь і навичок

здорового способу життя учнів 1-4 класів шкіл-інтернатів” (О.І. Ващенко, 2009 р.); “Формування здорового способу життя підлітків у позашкільному навчальному закладі” (О.І. Калюжна, 2010 р.).

Фізичне виховання є складовою частиною здорового способу життя, тому в підрозділах НАПН України розроблено: Концепцію фізичного виховання в системі освіти України, яка затверджена в 1998 р. МОН України; Концептуальні засади подальшого розвитку фізичної культури і спорту в Україні (1998 р.). Відповідно до Концепції у 2000 р. розроблено Державний стандарт освітньої галузі “Здоров’я і фізична культура”, який було затверджено Міністерством освіти України. Термін цього стандарту закінчується у 2010 році. На основі Державного стандарту була розроблена навчальна програма “Основи здоров’я і фізична культура” для 1 – 11 класів загальноосвітніх навчальних закладів (М.Д.Зубалій та ін., 2001 р.). У зв’язку з введенням третього уроку футболу була розроблена навчальна програма “Основи здоров’я і фізична культура” 1 – 11 класів загальноосвітніх навчальних закладів (М.Д.Зубалій, 2011 р.). У 2002 році були розроблені методичні рекомендації щодо оцінювання успішності учнів з фізичної культури за 12-бальною системою. У зв’язку з переходом на 12-річну освіту було розроблено програму для загальноосвітніх навчальних закладів (“Фізична культура. 5-12 класи”, 2005 р.) Усі програми затверджені МОН України. У 2006 році була розроблена програма “Фізична культура. 1 – 4 класи”, у 2009 році, відповідно до вимог Державного стандарту базової та повної загальної середньої освіти, була підготовлена навчальна програма з фізичної культури для 5-9 класів загальноосвітніх навчальних закладів. Зазначені програми діють у 2010 – 2011 навчальному році. У зв’язку із закінченням терміну дії першого Державного стандарту було розроблено проект державного стандарту освітньої галузі “Здоров’я і фізична культура” для 1-4 класів.

Начально-виховний процес було забезпечено виданням монографії “Рівні побудови рухів і смислової структура дії” (А.І. Шинкарук) та навчально-методичних посібників: “Критерії оцінювання стану здоров’я, фізичного розвитку та рухової підготовленості дітей дошкільного віку” (Е.С.Вільчковський); “Молодший шкільний вік: виховна спрямованість занять фізичною культурою і спортом” (Л. Волков, В. Голуб, П. Коханець); “Спортивна підготовка молодших школярів” (Л.В.Волков); “Фізичне виховання учнів 10-11 класів” (М.Д.Зубалій); “Фізичне виховання учнів 8-9 класів” (А.П.Савченко); “Планування навчальної роботи з фізичної культури в 5-7 класах” (Є.В. Столітенко). Представлені статистичні дані свідчать про значні результати дослідно-експериментальної роботи підрозділів системи НАПН України в питаннях науково-методичного забезпечення фізичного виховання дітей та учнівської молоді.

З. В. Охріменко

СУЧАСНИЙ СТАН ПРОБЛЕМИ ФОРМУВАННЯ У СТАРШОКЛАСНИКІВ САМОВИМОГЛИВОСТІ

Сучасний світ характеризується постійним зростанням вимог до людини і